

ТЕОРІЯ КАПІТАЛІЗМУ У СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

¹ Вінницький національний технічний університет

² Державний університет ім. ротмістра В. Пілецького в Освенцимі, Польща

Анотація

Започаткована дискусія щодо актуальності теорії капіталізму для економічної наукової школи та українського соціуму. Доведено, що будь-який відомий прогрес цивілізації – це результат розвитку капіталізму.

Ключові слова: капіталізм, теорія капіталізму, соціум, ринок.

Abstract

Discussion on the relevance of the theory of capitalism to the economic science school and the Ukrainian society began. It is proved that any known progress of civilization is the result of the development of capitalism.

Keywords: capitalism, theory of capitalism, society, market.

Чи актуально є теорія капіталізму у XXI ст., в т. ч. для України? І якщо актуальна – то чому?

Під час вивчення курсу «Економічна теорія» [1] за результатами опитування студентів щодо оцінювання капіталізму більшість (щонайменше 50%) оцінювала капіталізм негативно, значна частина не мала уявлення, що таке капіталізм, розуміючи під цим (у кращому випадку), очевидно, ринок та ринкову економічну систему і лише незначна частка аудиторії позитивно оцінювала капіталізм. Переконані, що такі результати – це величезна проблема для соціумів пострадянського простору. Більше того, це найбільша проблема у будь-яких аспектах – від рівня життя кожного з нас та практики повсякдення пересічної людини до суті навчального процесу у вищій школі. Чому? Не тому що якась частина може мати інше, негативне тлумачення капіталізму. Головною проблемою є відсутність мінімально необхідної інформації та знань про те, що таке насправді капіталізм та його роль в історії цивілізації. На жаль, незважаючи на негативний досвід колишньої адміністративної системи економіки, у новому пострадянському соціумі України така інформація і знання не могли ні коректно сприйматися, ні оформитися, ні закріпитися. Безумовно, величезну негативну роль при цьому зіграли недосконалість вітчизняної економічної наукової і освітньої школи.

Можна стверджувати, що формування суспільства з ринковою економікою в Україні з початку 90-х рр. XX ст. стало основною подією для 2-3 сучасних поколінь соціуму. І безумовно це була більш значима подія, аніж розпад колишнього СРСР, можливо, останнє є формальною завісою цієї події.

Постановка суті дискусії у даному разі потребує, як вважаємо, відповіді на питання: чого досяг український соціум у результаті реформ? Чи було це позитивним явищем? Чи були альтернативи? Чи були помилки і які? І звідси – чи потрібно щось змінювати і, якщо так, то що?

Як це не дивно, переважна більшість українців, маючи безумовно найчастіше дуже емоційну оцінку реформам, не володіють при цьому елементарними відомостями про суть змін.

Можна стверджувати, що розпад СРСР і ринкові реформи в Україні були запрограмованим процесом у самому загальному тлумаченні глобалізаційних змін. Достатньо цікавою є поширена останнім часом точка зору про те, що перехід до ринку у СРСР мав відбутися набагато раніше. Це є окремою темою дискусії. Більш важливим, на нашу думку, є інтерпретація суті, наслідків і перспектив ринкових реформ, виходячи із сьогоденних позицій українського соціуму. Ключовим змістовним елементом зазначеного є повернення до коректної інтерпретації ролі теорії капіталізму.

Переконані, що теорія капіталізму є більш ніж актуальною для України 2020-х рр. з цілого ряду причин. По-перше, ринкові реформи здійснювалися за сценарієм квазікапіталістичних модернізацій. Це, як не парадоксально, фактично невідомо для соціуму загалом, проте є більш ніж суттєвим моментом дискусії. Отже, переважна більшість положень реформ не відповідала суті теорії капіталізму як такої, а являла собою гібрид ринкових, лівих та лівацьких ідей, і лише якоюсь мірою – капіталістичних аксіом. Принциповим прорахунком було те, що в Україні не було задекларовано, що

насправді реально в країні формується не капіталізм, а та його віддалена псевдокопія, що сформувалася на Заході у другій половині ХХ ст. З цього приводу є дуже значимий термін: *«передчасно інституційно сформоване суспільство»*. На жаль, в країні, мабуть, на той час просто не виявилось експертів із коректного розмежування зазначених концептів.

По-друге. Під час реформ соціум не володів принципово інформацією щодо розмежування змісту понять «ринок» і «капіталізм» в силу вищезазначених причин. Можемо вважати, що якісь системні елементи ринку завжди були присутні у колишньому СРСР більшою чи меншою мірою. Більше того, ринок взагалі не може бути замінений чимось принципово альтернативним, якщо не розглядати випадки дійсно антигуманних формацій на зразок сучасної КНДР (СРСР такою все ж таки не був). Ринок відомий щонайменше 6 тис. років і не був новим чи принципово новим для українського соціуму, як і для будь-якого іншого. Проте концептуально і практично *«ринок»* і *«ринкова економічна система капіталістичного типу»* - це різні речі. Звідси в основу, алгоритм, зміст реформ слід було імплементувати принципові положення саме капіталістичної ринкової системи, для чого, звісно, і потрібна була теорія капіталізму.

По-третє. Ідея ринкових реформ прогнала боротьбу за свідомість більшості українців саме за відсутності системи накопичення, формування та передачі інформації та знань з теорії капіталізму. Щось подібне відбулося із теорією еволюції Ч.Дарвіна, коли положення еволюційного розвитку, що виглядають як доведені науково, у масовій свідомості набувають будь-яких можливих химерних форм. В обох випадках це могла зробити і не зробила саме вища школа. Окрім банальної причини відсутності кадрів відповідної кваліфікації, на жаль, економічна вища школа України з початку 90-х рр. перейняла переважно достатньо суперечливі західні концепти, за якими вихідні положення теорії капіталізму вже тривалий період розглядалися як щонайменше неоднозначні, а дуже часто – просто архаїчними і неефективними. Достатньо відомим фактом є те, що останні 100 років західна економічна теорія розвивається переважно як альтернатива класичній теорії капіталізму. Можливо для Заходу для цього є підстави, хоча і це виглядає як проблемне питання домінування – в силу політичних, а не раціонально-економічних аспектів – лівих ідей. Проте для України за відсутності досвіду капіталізму така інтерпретація економічної теорії була пагубною в першу чергу через нездатність довести до студентської аудиторії потенціалу теорії капіталізму. Вчорашні студенти починали свою практичну діяльність, не маючи базових знань з ідеології капіталізму.

Що ж потрібно змінити? Для української вищої економічної школи – повернутися до теорії капіталізму як основи економічної освіти і на цій основі трансформувати суть навчального процесу. Доводити, що капіталізм не має нічого спільного з тією формою державного протекціонізму і корупції, олігархічних конструкцій, масових споживацьких настроїв у суспільстві, що формує економічну систему України на даний час. Доводити, що капіталізму лише 300-400 років, тобто капіталізм лише формується, і на цьому шляху можливі прорахунки та хибні перехрестя, які ніяк не можуть спотворити суть самого явища як такого. Доводити, що прогрес цивілізації – це лише результат капіталізму, що постіндустріальна цивілізація без капіталізму зникне набагато швидше, аніж колись Римська імперія, і це є зовсім не химерним сценарієм. Для українського соціуму (на відміну від західноєвропейського) за наявності певного імунітету до лівих ідей завдання виглядає, поперше, достатньо реалістичним, по-друге, просто життєво необхідним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мороз О. В. Екскурс в антологію макроекономічної думки: навчальний посібник / О. В. Мороз, М. І. Небава. – Вінниця: ВДТУ, 2000. – 170 с.

Мороз Олег Васильович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: ovmoroz@ukr.net

Стужлик Джоана, доктор філософії, професор, декан економічного факультету Державного університету ім. ротмістра В. Пілецького в Освенцимі, Польща

Moroz, Oleg V., Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia, e-mail: ovmoroz@ukr.net

Stuhlik Joanna, Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Faculty of Economics, Poland.